

ייצור גבינה כשרה במפעל של נכרים

- א. סוגי הגזירות על מאכלים שנעשו בידי עכו"ם
- ב. חילוקי הדינים בין חלב עכו"ם לגבינת עכו"ם
- ג. ההשגחה במפעלי גבינות בעולם
- ד. גזרת גבינות עכו"ם ותחולתה

א. סוגי הגזירות על מאכלים שנעשו בידי עכו"ם

יש כמה גזירות נפרדות, שתקנו חז"ל בענייני מאכלים שנעשו בידי עכו"ם: חלב, גבינה, ובישול. לכל סוג יש דרישה הלכתית שונה:

1. **בגזירת חלב עכו"ם**, לשון חז"ל הוא "ואין ישראל רואהו". כלומר כדי להוציא מחלב נכרים סגי בראיית ישראל.
2. **בגזירת בישול עכו"ם**, צריכים סיוע במעשה הבישול לדעת המחבר, או השלכת קיסם לחיזוק האש, לדעת הרמ"א.
3. **בגזירת גבינת עכו"ם**, ידועה המחלוקת בין הרמ"א והש"ך. הרמ"א סובר, שסגי בראיית ישראל עשיית הגבינות, והש"ך סובר שלא סגי בראייה, ומצריך שישים הישראל הקיבה לתוך החלב, שזה נקרא עשיית הגבינות.

ב. חילוקי הדינים בין חלב עכו"ם לגבינת עכו"ם

לכאורה נמצא, שלדעת הרמ"א יש לדמות גבינה לחלב, שראייה מספקת להתירו, לדעת הש"ך יש לדמות גבינה לבישול ויש צורך בהשתתפות ישראל בעשיית הגבינה.

הש"ך מקשה על שיטתו, שמצריך סיוע בעשיית הגבינות, מדברי האגודה המובא בהלכות שבת (בשו"ע או"ח סימן ש"ז סעיף כ"ב ברמ"א), שישראל מותר לילך ולראות כשהעכו"ם עושה גבינות בשבת, ולא לדבר על ענייני מסחר כלל, וקונה הגבינות מהעכו"ם לאחר יציאת השבת - ע"כ תוכן דברי האגודה. והקשה הש"ך, שאם מצריכים סיוע ישראל להכשיר הגבינות באכילה, הרי בשבת אסור לסייע בייצור הגבינה משום איסור מגבן בשבת, ולא מצאנו חולקים על דברי האגודה. וחידש הש"ך שדברי האגודה נאמרים כשיש לישראל חלק בגבינות אלו, דהיינו שהחלב או הקיבה שייך לישראל, ואז לא נקרא גבינת עכו"ם אלא גבינת ישראל, ואין חיוב שישראל יסייע בייצור הגבינה. מלשון הש"ך שהשיג על מה שפסק ברמ"א, שראייה בייצור הגבינות מספקת כדי להתיר איסור גבינת עכו"ם, ולדעתו צריכים שהישראל יסייע בעשיית הגבינות, משמע שלשיטת הש"ך, אף אם

יש לישראל חלק בגבניות אלו, או שהחלב שלו, או שהקיבה שלו, מ"מ בלי ראיית ישראל, הוי אסור משום גבנית עכו"ם, כדמוכח מדברי האגודה, שאע"פ שלדעתו האגודה מדבר על מקרה בו החלב או הקיבה של ישראל, בכל אופן בעינין שהישראל יראה את עשיית הגבניות בשבת.

לגבי חלב שצריכים ראיית ישראל כדי שלא יקרא חלב עכו"ם נראה פשוט שלא בעינין ראייה ממש אלא בידיעה שאין חשש איסור סגי. שהרי אמרו חז"ל שאם הישראל יוצא ונכנס בשעת החליבה החלב מותר לכתחילה. ונראה מזה, שדין ראייה אצל החלב, הוא ענין של ידיעה, שאם יודעים שהוא חלב בהמה טהורה, או על ידי יוצא ונכנס, או ע"י ידיעה שאין טמא בעדרו (לדעת הפרי חדש הרדב"ז החזו"א ועוד) הדבר נחשב ל"ישראל רואהו".

השאלה היא, האם גבינה צריכים דווקא ראייה ממשית, אפילו אם יש לישראל חלק בגבניות, או נוכל לומר, שאם יש לו חלק בגבניות, אז הוא בכלל גבנית ישראל, אלא שעדיין צריך לוודא שהעכו"ם לא השתמש בעור קיבת הנבילה, או שאר אסורים, כמו שצריכים בירור על זה בכל ייצורי עכו"ם, ומטעם זה, מצריך האגודה שהישראל ישב שם במקום הייצור לראות ולוודא שהגוי משתמש בקיבה כשרה לצורך ייצור הגבינה, אבל אינו חייב לישב שם מטעם חשש גבנית עכו"ם, שהרי הישראל שותף בגבניות אלו, וממילא, הגבינה הוא בגדר גבנית ישראל. וכאפשרות זו מבואר בהרבה אחרונים (פרי חדש, פרי תואר, ועוד) שהשפחות בביתם של ישראל, עושים הגבניות, אף שאין שם ישראל, משום דהוי גבנית ישראל, ורשות ישראל, ובודאי שבבית ישראל, אין שם עור קיבת נבילה ושאר דברים אסורים, ממילא אין צורך גם בראיית ישראל לצורך השגחה.

אלא שמצאתי בפרי תואר, שלא הבין כך את דברי הרמ"א. אמנם הוא מכריע כדעת הרמ"א, שאין צריכים עשייה, ובראייה לחוד סגי, ואם יש לישראל חלק בגבניות, בודאי מותר, שהרי הוא גבנית ישראל. אבל כשהגבינה שייך לעכו"ם, צריכים לדעתו ראייה ממש, ויוצא ונכנס ואומדנא שאין להעכו"ם עור קיבת נבילה לא מהני להתיר הגבינה, רק צריכים ראייה ממש. זאת אומרת, שגזירת גבנית עכו"ם חמורה יותר מגזירת חלב עכו"ם, אע"פ שבשניהם בעינין ראיית ישראל אבל בחלב עכו"ם די ביוצא ונכנס ואילו בגבנית עכו"ם צריכים ראייה בעיניים ממש.

ג. ההשגחה במפעלי גבניות בעולם

והנה במפעלי גבניות בכל העולם השייכים ללא יהודים, שולחים צוות של משגיחים, כדי לייצר גבינה כשרה. במפעלים רבים אי אפשר להחמיר כשיטת הש"ך, מכיוון שהכנסת האנזים לגבינה מתבצעת ע"י מחשב. ואף אם המשגיח מדליק את המחשב, הרי שלאחר הדלקתו מתבצעים תהליכים נוספים שרק הם גורמים לעשיית הגבניות ולמעשה מבחינת המשגיח "כלו לו חציו" והוא לא עשה כלום לסייע בעשיית הגבניות. ואם כן לשיטת הש"ך הוי גבנית עכו"ם. אלא שמכיוון שרוב הפוסקים מכריעים כדברי הרמ"א שבראייה סגי אז אם נאמר שבראייה הכוונה לידעה כמו בחלב ניחא אבל לשיטת הפרי תואר דבעינין ראייה ממש אין כל אפשרות לראות שפיכת האנזים לתוך החלב מכיוון שהאנזים נכנס לתוך הטנק ע"י צינור באמצע או בתחתית הטנק. ואם כן לשיטתו יהיו כל גבניות אלו בגדר גבנית עכו"ם, שהרי לא ראה הישראל כלום.

אלא שכל הצורך בראיה ממש לדעת הרמ"א הוא כדי שהגבינה תחשב לגבנית ישראל אך אם החלב או הגבינה או האנזים שייכים ליהודי גם לדעת הפרי תואר אין צורך בראיית ישראל כדי שהגבינה תהיה גבנית ישראל. לכן נראה שהעצה לסדר ייצורים כשרים מהודרים, לכל הדעות, במפעלי גבניות של נכרים, הוא שהמשגיח יקנה הקיבה מן המפעל, ויקנה את זה בקנין כסף וקנין הגבהה,

וגם ע"י חוקי המדינה. וע"י חוזה. אם יעשו את זה, אז כל הגבינות שיעשו בייצור זה, הוי בגדר גבינת ישראל. וממילא מה שיידרש זה רק לברר שכל חומרי הגלם במפעל כשרים, ע"י המשגיחים. אם יסדירו זאת אז כל הגבינות שיעשו במפעלים הללו, יהיו גבינת ישראל לכל הדעות, בלי פקפוקים.

אלא שצריכים ליזהר, שקודם הפסח, ימכרו האנזים חזרה למפעל, מכיוון שהאנזים יכול להיות בחשש חמץ, וח"ו שהמשגיח שקנה את האנזים יעבור על איסור בל יראה ובל ימצא.

ד. גזרת גבינות עכו"ם ותחולתה

והנה ידוע שגבינות רכות כמו גבינה למריחה, או קוטג' אף הם בגדר גבינת עכו"ם אע"פ שעיקר החמצתם היא ממחמצת ולא מאנזים (הרדב"ז, ערוך שולחן, וגם האגרות משה שעליו סומכים ארגוני כשרות רבים כותב "איני אומר זה לא איסור ולא היתר"). ולכאורה יש להוכיח שגזרת גבינת עכו"ם נוהגת גם בגבינה רכה שהרי אחד הטעמים שהגמרא מזכירה בהוה אמינא בטעם הגזירה של גבינת עכו"ם, הוא שמעמידים אותה בחומץ עבודה זרה. והנה ידוע לכל מי שעוסק בייצור גבינות, שאם משתמשים בחומץ לייצור גבינה, בלי קיבה, יהיה לנו רק גבינה רכה, ומ"מ יש הוה אמינא בגמרא, שהטעם של גזירת גבינת עכו"ם, הוא משום חומץ עבודה זרה, ומחומץ מייצרים רק גבינה רכה, ולא גבינה קשה. הרי שכמעט מפורש, שגזירת גבינת עכו"ם הוא על כל גבינות כולל גם על גבינה רכה.

והנה בייצור גבינה רכה במפעלי עכו"ם, כמעט בלתי אפשרי לראות איך מכניסים המחמצת לתוך החלב, ולכן גם שם העצה לייצור גבינות כשרות היא שהישראל יקנה את המחמצת ממנה מייצרים את הגבינה ובכך תהיה הגבינה כשרה למהדרין.